

Az 1848/49-es szabadságharc emlékezete

Szigligeti honvédek az 1848/49-es szabadságharcban

A Tapolca környéki településeken 1848. március 19. táján nyertek értesülést a pest-budai forradalomról és a pozsonyi országgyűlési eseményekről. Az elkövetkező hetek egy új korszak kezdetét jelentették Szigliget lakói számára is. A király, V. Ferdinánd által április 11-én szentesített úgynevezett „áprilisi törvények” Magyarország polgári átalakulásának programját öntötték jogi formába. A törvénykönyv rendelkezései értelmében a szigligeti jobbágyság is felszabadultak, mentesülve az úrbéri terhek alól. A megfelelő vagyonnal rendelkezők országgyűlési választók és a nemzetőrség tagjai lettek.

Minderről elsőként a „törvénytárgyalók küldöttségétől” hallottak, akik e napokban – hasonlóan a főszolgabírói vidék többi környékbeli falujához – jártak Szigligeten. A megyei vezetés, az állandó bizottmány két megbízott tiszviselője Dallos György és Mórocz Dániel ismertette az új törvényeket és a legfontosabbakat elmagyarázták az erre a célra összehívott falugyűlésen. Egyben ez az esemény volt az első konkrét epizódja 1848/49 helyi krónikájának.

Az „áprilisi törvények” ünnepélyes kihirdetésére május 8-án került sor Zalaegerszegen. A szigligetiek képviselői – hasonlóan Zala vármegye tapolcai járásának minden nemesi és nem nemesi községéhez – meghívást kaptak e népképviselői gyűlésre, Zala főjegyzőjétől Tuboly Mihálytól. A törvénykönyv V. cikkelye értelmében hatvanhat falubeli felnőtt férfi kapta meg az országgyűlési választói jogot. Közülük, születési előjogon Puthéány báró és még három nemes (Kapitány József, Péter Imre és Szabó Ferenc) már 1848 előtt is rendelkezett ezzel a joggal.

Trappon János elemi iskolai tanító mint értelmiségi, vagyoni előfeltételektől függetlenül megkapta a választójogot. Évi száz pengőforintos jövedelme alapján Dornai Ferenc, László Gáspár és Talián István, 2/4 teleknyi földje (kb. 10 hold) után pedig Marton István, Sóstai Imre és Szabó István lett választó. 3 telek földterülettel (kb. 5 hold) ötvenöt újdonsült választó rendelkezett. A törvényi előírások szerinti vizsgálatot és a választói névjegyzék elkészítését 1848. május 31-én végezte el a három tapolcai kiküldött összeíró: Malatinszky Ferenc egykori főszolgabíró, Mezriczky Péter és Kovács Márton tapolcai patikus, ekkor már egyben nemzetőr főhadnagy. Az első népképviselői követválasztás június 23-án történt az 5. zalai (tapolcai) választókerületben. Ezután báró Puthéány József aratott győzelmet, maga mögé utasítva ellenfelét Mórocz Dánielt.

Ugyanők hajtották végre a XXII. törvénycikk nyomán nemzetőri vizsgálatra kötelezett szigligetiek lajstromba vételét. Eszerint minden büntetlen előéletű, egészséges, megfelelő vagyonnal bíró, 20-25 év közötti férfi besorozásra került a község nemzetőrsztagába. A hatvanhárom nemzetőr a Zala vármegyei nemzetőrezred tapolcai járási nemzetőrszázalójának a 7. gyalogszázadába lett beosztva. A század parancsnoka a gyulakeszi hercegi uradalmi gyulai Gaál Bertalan nemzetőr kapitány, helyettese pedig Ádám Antal főhadnagy volt. E csapattestbe tartozott Badacsonytomaj ötvenkilenc, Badacsonytördemic ötvennégy és Gyulakeszi száz-tizenhat nemzetőre is.

A századot, a járási zászlóalj részeként július elején táborig szolgálatra parancsolták a horvát-magyar határszélre. Négyheti váltásban más nemzetőr-, honvéd- és sorgyalozegredi alakzatokkal részt vettek a Mura folyó vonalának védelmében. Szeptember 11. után ott voltak a Jellasics elleni harcokban, majd 1848 késő őszen hazatértek.

Az időközben megindult honvédségi újoncozások során hat volt szigligeti nemzetőr került a honvédseregbe. A húsz éves Nagy Imre önként csapott fel katonának, míg öt társát – a húsz éves ifjú Kovács Józsefet, Szabó Antalt, Talián Antalt, Varga Györgyöt és a huszonhat éves Tóth Mihályt – besorozták. Összesen tizennyolc szigligeti ifjú került a honvédseregbe. Közülük Talián György ért el legénységi rendfokozatot, aki az 56. (keszthelyi) honvédzászlóalj őrzővezetője lett. A szigligeti honvédek a különféle csapattestek katonáiként harcoltak. Talián őrzővezetőn kívül még egy fő szolgált az 56. honvédzászlóaljban. A másik zalai legénységű alaku-

lat a 47. (zalai önkéntes) zászlóalj volt, ahová három falubeli vonult be. Egy honvéd szolgált a 7. (szombathelyi) zászlóaljban is. De távolabbi székhelyű és újoncozási körzetű csapatokban is megtalálhatók voltak a szigligetiek. Ilyen volt az 51., a 66. és a 71. honvédzászlóalj. 51-eseket a Baranyai önkéntes nemzetőrzászlóaljból szervezték Sziklai János, majd Molnár Károly őrnagyok parancsnoksága alatt. A zászlóalj mint Friedrich Eder tábornok észéki várőrségének része esett hadifogságba 1848. december közepén. A 66. honvédzászlóaljat a Pest megyei 1. önkéntes nemzetőr zászlóaljból hozták létre, Gózon Lajos őrnagy irányítása mellett. A VII. hadtestben harcoltak a főhadiszíntéren Gáspár András ezredes parancsnoksága alatt. A 71. zászlóaljat a Pesti 2. önkéntes zászlóaljból alakították Jakusz Imre őrnaggyal az élen. A VIII. hadtest kötelékében mint a komáromi várőrség egyik alakulata teljesítettek szolgálatot.

A szigligeti honvédek közül két fő halt hősi halált a szabadságharc csatáiban. Egyikük a már említett Talián Antal, aki Budán a vár 1849. májusi ostromakor esett el. A másik hősi halott Varga György honvéd, akiről nem ismeretes, hogy melyik ütközetben vesztette életét. Három katona: Kovács József (7. honvédzászlóalj), Szakács János (51. honvédzászlóalj) és Varga János (47. honvédzászlóalj) közlegények sebesülten tértek haza a szabadságharcból. További három szigligeti honvédnek szintén nem volt szerencséje. A függetlenségi harc bukása után a Zalaegerszegen működő császári hadbíróság büntetésből Hidasy Józsefet, Jánka Györgyöt és Takács Józsefet kényszerosorozásra ítélte, akik ismeretlen ideig falujuktól távoli osztrák és olasz tartományokban voltak kénytelenek folytatni katonai szolgálatukat, de már mint a császári sereg kövívizei.

Hangodi László

Az apátfalvi plébános jelentése 1849 januárjából

A Csongrád megyei Apátfalva a középkortól kezdve a Csanádi püspökség része volt. A török idők után a terület katolikusainak lelki gondozását a makói ferencesek látták el. Apátfalva 1732-ben lett önálló plébánia. Szent Mihálynak szentelt temploma 1754 és 1757 között, plébániaépülete 1801-ben épült. A Szeged-Csanádi Püspöki Levéltárban található egy jelentés 1849-ből, amely Apátfalva helyzetéről számol be a magyar szabadságharc idején. Apátfalva történetét nemrég Tóth Ferenc foglalta össze önálló kötetben, amely a *Száz magyar falu könyvesháza* sorozatban jelent meg 2000-ben. Tóth Ferenc leírja, hogy a község az 1848/49-es eseményeket baj nélkül vészelte át.¹ A szerbek támadásától tartva azonban az Országos Honvédelmi Bizottmány elrendelte a marosi átkelők őrzését. Apátfalvát 1849. február 4-én az osztrák–szerb erők támadása fenyegette, ugyanis a felkelők elfoglalták Magyarcsanakot.² Apátfalva védelmére a makói nemzetőrséget mozgósították, akiknek megjelenése visszavonulásra készítette az ellenséget.

Az alábbiakban Horváth Mihály tiszteletbeli kanonok, apátfalvi plébános jelentését adjuk közre – megőrizve az eredeti írásmódot és központosítást. Előtte azonban vázoljuk az apátfalvi plébános, s a szövegben szereplő Amend Frigyes tordai plébános életútját, az egyházmegyei források alapján. Amend Frigyes (neve Ámend alakban is előfordul) 1802-ben született, 1825-ben szentelték pappá. 1829-től Tordán szolgált előbb adminisztrátori, majd plébánosi ki-nevezéssel. 1861-től kiegészítő esperesként (vice-archidiaconus surrogatus) tevékenykedett.³ 1874-ben nyugdíjba vonult, s a Szent József-alap évjárdékéből élt a Békés megyei Szarvason.⁴

¹ Tóth Ferenc: Apátfalva (Szerk.: Blazovich László) *Száz magyar falu könyvesháza*. 2000. 19. old.

² A délvidéki szerb mozgalomról átfogó képet adnak a következő munkák: *Olchváry Ödön*: A magyar függetlenségi harc 1848/49-ben a Délvidéken. Bp., 1902.; *Thim József*: A magyarországi 1848/49-iki szerb felkelés története. Bp., 1940.

³ Schematismus cleri dioecesis Csanádiensis pro anno domini 1863. Temesvári, 1863. 110. és 183. old.

⁴ Schematismus cleri dioecesis Csanádiensis pro anno domini 1877. Temesvári, 1877. 175. old.